

3.3. Нұрыш¹
Е.И. Исибаева²

¹Қазақстан Республикасы ПМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты, Ақтөбе қ., Қазақстан

²Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан
(E-mail: isibaeva liza @mail.ru)

Құқықтық саясат тұжырымдамасын іске асыру контексіндегі «Жаңа Қазақстанның» құқықтық жүйесінің даму перспективалары: тарихи-құқықтық аспект

Аңдатпа. Мақала «Жаңа Қазақстанның» құқықтық жүйесінің даму перспективаларын тарихи құқықтық аспект негізінде қарастырылған. Құқықтық мемлекеттегі құқықтық жүйенің барлық аспектілерін модернизациялау жағдайында өсіп келе жатқан ұйымдастырушылық және шығармашылық рөлі әлеуметтік процестерді басқарудың оңтайлы құралдарының бірі ретінде қарастырылады. Сонымен бірге қазіргі заманғы құқықтың мазмұны мен мәнін, құқық функцияларын, оның әлеуметтік құндылығын, құқықтық реттеу тетігі мен оның тиімділігін, ішкі құқықтың даму заңдылықтары мен үрдістерін, құқықтық нысанның реттелетін қоғамдық қатынастардың мазмұнымен арақатынасын тереңірек ашуға мүмкіндік беретін құқықтың қолданылуы мен іске асырылуын зерттеуге байланысты жаңа шешімдерін талап етеді.

Бұл мемлекеттің құқықтық саясаты саласындағы тиісті бағдарламаларды, заңнамалық жұмыстың ұзақ мерзімді және жылдық жоспарларын және елдің нормативтік құқықтық актілерін әзірлеу үшін негіз болып табылады. Оның мемлекеттік құқықтық міндеттерге қол жеткізудің маңызды құралы болып табылатын мемлекеттік билік институттарының тиімді жұмысын қамтамасыз етуге бағытталуы өзекті мәселе. Сондықтан, елдің құқықтық саласында тексерілген саясат, стратегия және тактика болмаса, қоғамдық өмірдің кез-келген саласында мақсатты, жоспарланған қызмет болуы мүмкін емес. Еліміздің алдағы жылдардағы құқықтық саясатының негізгі басымдықтарын айқындайтын тұжырымдама құқық салаларын белсенді жетілдіруге және қазақстандық заңнаманың жаңа буынын қалыптастыруға ғана емес, сонымен бірге азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын нақты қорғаудағы сот және құқық қорғау органдарының тиімді жұмысына бағытталуы керек деген ойдамыз.

Түйін сөздер: мемлекет, қоғам, құқықтық саяси тұжырымдама, мемлекеттік лауазымды тұлға, құқық шығармашылық, құқықтық даму, заңдылық, әлеуметтік-экономикалық даму.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6844-2022-141-4-21-33>

Кіріспе

Қазақстан Республикасын құқықтық дамыту мәселелері бойынша іргелі мемлекеттік

жобаларды кезең-кезеңімен әзірлеу және іске асыру қуатты, бірегей, көп жағдайда алмастырылмайтын әлеуметтік реттеуші ретінде қолданыстағы құқықтың мызғымас маңызын

көрсетеді. Өйткені, құқықтық нысанда, қолданыстағы құқықтың реттеуші қасиеттерінің көмегімен, құқықтық құралдардың бүкіл жүйесі жаңа Қазақстанның қазіргі заманғы дамуы жағдайында қоғамның тыныс-тіршілігі шешіледі.

Ресейлік құқық теоретигі С. Алексеев қоғамның қазіргі өміріндегі құқықтың ерекше орны « адам құқығы бұл өркениеттің негізгі тарихи миссиясын адамзат баласының дамуының жоғары деңгейлерінде жүзеге асыра алады ол -адамдардың бостандығын қамтамасыз ету, адамның белсенділігі мен ақыл-ойдың бұрын-соңды болмаған күшін босату, демек, қоғамның, адам өмірінің барлық аспектілерінің жан-жақты және терең модернизациясына, қоғамның жоғары деңгейіне жетуге әкелу мүмкіндігін көрсетеді[1,580]. Сондықтан, өзінің бірегей әлеуметтік мүмкіндіктеріне (қабілеттеріне) байланысты, баламалы емес құқық функцияларын іс жүзінде жүзеге асырған кезде, құқық құбылысының өзі, оны ұзақ дайындалған, маңыздылығы жоғары әлеуметтік институт ретінде түсінуде әсер етуі мүмкін.

Сондай - ақ құқықтық реттеудің әлеуметтік реттеу жүйесінің басқа элементтерімен-қоғамдық қатынастар саласының саяси, әлеуметтік, экономикалық, рухани және басқа компоненттерімен ажырамас байланысына назар аудару керек. Шынында да, әлеуметтік реттеудің жүйелілігін барынша ескере отырып, құқықтық реттеудің оңтайлы нысанын таңдауға, қоғамдық қатынастардың әр нақты саласын кеңейту немесе тарылту қажеттілігін анықтауға болады.

Тәжірибелік тұрғыдан алғанда, заңды дамыту және көбінесе нақты қолдану үшін заңгерлер ықтимал шешімдерді табу, түсіндіру және енгізу үшін жалпы құқық теориясына жүгінуге мәжбүр. Заңды байланыс орнату, мүдделерді қорғау, дауды шешу, сондай-ақ бірқатар құқықтық жағдайларды анықтау үшін іске қатысты нормалар мен мүдделерді түгендеу, оларды егжей-тегжейлі ұсыну, әртүрлі институттарды, құқықтық құралдарды енгізу, нақты және құқықтық материалды жақындастыру, мүмкін болатын жағдайларды бағалау нәтижелерін құқықтық, эконо-

микалық, саяси, әлеуметтік жүйеге біріктіру талап етіледі. Құқықтық жағдайларды саралау, олардың әртүрлі аспектілерін айқындау, олар үшін қолданылатын сот тәжірибесінің мәтіндері мен материалдарын іздестіру және олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтау, жаңа пайдалану нұсқаларын сипаттау, нормалар арасында орын алатын қайшылықтарды бейтараптандыру, олардың маңыздылығын салыстыру, қолдану аясын бекіту қажет. Осы жұмыстың бәрін орындау үшін құқықтың жалпы теориясына, мәтіндердің рухына, құқықтық терминологияға, ұғымдарды анықтауға, құқықтық категорияларға, мәтіндердің иерархиясына, пайымдаудың әртүрлі әдістеріне, заңды түсіндіру принциптеріне, тетіктерге сүйену қажеттілігі туындайды[2, 29-30].

Құқықтық ғылымның теориялық проблемаларының арасында қоғам мен мемлекет дамуының қазіргі заманғы үрдістеріне сүйене отырып, Қазақстан Республикасының құқықтық жүйесін дамыту перспективаларын болжау, ғылыми болжау мәселелері де бірінші кезекте орын алады.

Қазақстан Республикасында құқықтық реформаның мемлекеттік бағдарламасын (1994-2001 ж.ж.) және Қазақстан Республикасының құқықтық саясат тұжырымдамасын (2002-2009 ж.ж.) жүзеге асыру мемлекет пен қоғам дамуының құқықтық болжамдарының қажеттілігін, тәжірибелік құндылығын нақты анықтады. Осылайша, құқықтық реформаның мемлекеттік белгілерін айқындаған 1995 жылғы Қазақстан Республикасының Конституциясын қабылдау болды [3].

Ең алдымен, Негізгі Заңның нормаларын дамыту үшін еліміздің заңдарын және қазіргі заманғы отандық заңнаманың негізін құраған басқа да заңнамалық актілерді басшылыққа алынады.

Зерттеу әдістері

Осы мақалада ең алдымен диалектикалық және формальды логикалық әдіс, диалектикалық әдіс қолданылды. Ал мақаланың мән мағынасын ашуда формальды логикалық әдіс қолданылды, ол мақаланы зерттеу барысын-

да ғылыми нәтижелер мен қорытындыларды тұжырымдау кезінде қолданылды.

Талқылау

Құқықтық реформаның мемлекеттік бағдарламасының болжамды ережелерінің негізінде қолданыстағы құқықтың конституциялық және азаматтық құқық сияқты жетекші салалары одан әрі дамыды, ел заңдары ең маңызды түрде өзгертілді, қазіргі уақытта әлемдік қоғамдастықта қалыптасқан қазіргі заманғы құқықтық қағидаттарға сәйкес иерархиясы ерекшеленді.

Елдің 2002 - 2010 жылға дейінгі кезеңге арналған заңи жүйесінің дамуындағы негізгі ұсыныстар Қазақстан Республикасының құқықтық саясат тұжырымдамасында қолданып отырған заңдылықтардың негізгі салаларын елеулі түрде жаңартуға негізделеді. Осының нәтижесінде тұжырымдаманың ережелеріне сәйкес жаңа кодификациялық актілер әзірленіп, құқықтың барлық салаларын өзінің нормаларымен қамтамасыз ететін кодекстер қабылданды.

Қазақстан Республикасының 2010 жылдан бастап 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат Тұжырымдамасында көрсетілген мемлекет пен қоғамның дамуына үлес қосатын мәселелердің мемлекеттің дамуына, сонымен қатар болашақтың қажеттілігіне негізделген құқықтық болжамдарды уақтылы әзірлеуге мемлекет басшысының тарапынан қабылданып отырған шешімдер де оң септігін тигізуде[4]. Бұл бағдарламалық құжат мемлекеттің алдағы онжылдыққа арналған құқықтық саясатының негізгі бағымдықтарын айқындайды. Тұжырымдама ұлттық құқықтық жүйені оны дамытудың қазіргі заманғы үрдістері, жинақталған отандық және халықаралық тәжірибе, қазақстандық мемлекет пен құқықтың даму перспективалары туралы ғылыми негізделген идеялар негізінде жетілдірудің негізгі бағыттарын тұжырымдайды. Осы негізде құқық саласы жетілдіріледі және елімізді одан әрі жаңғырту үшін құқықтық негіз ретінде қазақстандық заңнаманың жаңа буыны қалыптастырылады.

Құжатта Қазақстанның заңға негізделген құқықтық мемлекет ретінде адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын сенімді қорғауды қамтамасыз ету мүдделеріне жауап беретін құқық қорғау және сот жүйелерін дамыту перспективалары айқындалған.

Көрсетілген міндеттерге сүйене отырып, тұжырымдаманың құрылымы мен мазмұны қалыптасты, олар елдің құқықтық саясатын, ең алдымен, біздің ұлттық мүдделерімізді негізге ала отырып айқындайды. Сонымен бірге, бұл құжат тұтастай алғанда құқықты дамытудың жаһандық үрдістеріне және жалпыға танылған халықаралық стандарттарға сәйкес келеді.

Мәселен, ұлттық құқықты дамыту жоспарында тұжырымдамада бір жағынан, елдегі заңдылық режимі мен құқықтық жүйенің тұрақтылығын, ал екінші жағынан, мемлекеттің жалпы даму Стратегиясы контекстінде заңнаманы дәйекті жаңғыртуды қамтамасыз ететін жүйелі шаралар қабылдау қажеттігіне баса назар аударылған.

Құқықтық жүйе азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін қорғауды қамтамасыз ететін нәтижелілік, ашықтық және есептілік принциптерінде мемлекеттік басқару моделін құру үшін негіз болады.

Тұжырымдама Конституцияның принциптері мен нормаларын, ең алдымен, мемлекеттік билік органдары мен оның лауазымды адамдарының қызметінде толыққанды іске асыруды, Конституцияның тікелей қолданылуын қамтамасыз етуді, сондай-ақ ағымдағы заңнама мен құқық қолдану арқылы оның әлеуетін іске асыруды көздейді.

Әлемдік қаржы дағдарысы мемлекет үшін экономикалық процестерден алшақтамау және ұлттық экономиканы реттеудің тиімді тетіктерінің болуы қаншалықты маңызды екенін көрсетті.

Осыған байланысты мұндай реттеуді қамтамасыз ететін құқық салаларын жетілдіру мәселелері маңызды мәнге ие болады. Оларға әкімшілік реформаның құқықтық негізі болып табылатын әкімшілік құқық жатады.

Осыған байланысты, әкімшілік құқықты дамыту жөніндегі шаралар шеңберінде тұжырымдама мемлекеттік органдар арасындағы ұтымды және нақты бөлуді, мемлекеттік реттеу шектерін айқындауды, оның ішінде нарықтық экономика жағдайында артық мемлекеттік ретсіздікті болдырмауды, мемлекеттік басқару органдарының азаматтармен және ұйымдармен тиімді өзара іс-қимылын қамтамасыз етуді көздейді.

Тұжырымдама сондай-ақ экономиканы реттеу үшін әкімшілік құқықтан туынды болып табылатын салық, кеден сияқты заңнаманың маңызды салаларын дамыту векторларын айқындайды.

Тұжырымдамада алғаш рет әкімшілік істер бойынша сот төрелігін іске асыру мәселелерімен және тиісінше, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын сот арқылы қорғаумен тығыз байланысты әкімшілік-процестік құқықты дамыту мәселелері жария етілді.

Жеке меншік пен нарықтық қатынастардың құқықтық негізі болып табылатын құқықтың маңызды саласы-азаматтық құқық. Құқықтың осы саласының негізгі мазмұны жеке-құқықтық қатынастарды реттеу болып табылады.

Осыған байланысты тұжырымдама азаматтық құқық институттарын дамытуды қамтамасыз ететін, нарықтық қатынастардың басты құқықтық реттеушісі ретінде оның тиімділігін арттыратын шаралардың тұтас кешенін айқындайды.

Сонымен бірге, мемлекет экономикалық қатынастардың белсенді қатысушысы болғандықтан, осы қатынастарды реттеудің жариялы-құқықтық және жекеше-құқықтық әдістерінің арақатынасы проблемалары бірінші орынға шығады.

Тұжырымдамада көрсетілген ұстанымдардан жеке құқық және құқықтың басқа да қоғамдық салалары сияқты азаматтық құқық арасындағы қатынасты оңтайландыру міндеті қойылады[5].

Тұжырымдамада сот төрелігінің қолжетімділігін, азаматтық сот ісін жүргізуге қатысушылардың құқықтарын барынша іске асыруды қамтамасыз етуге, жеке адамның

бұзылған құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекет мүдделерін уақтылы қорғау мен қалпына келтіруге, сондай-ақ мүмкіндікті азайтуға және құқықтық жанжалдардың алдын алуға арналған азаматтық-процестік құқықты дамыту жоспарында маңызды міндеттер қойылады.

Мемлекеттің қылмыстық саясаты-бұл азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың, қоғамдық қауіпсіздік пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз етудің ең қатаң құралы. Әлемдік дағдарыс күрделі экономикалық жағдайларда болашақ экономикалық өрлеу үшін барлық факторларды сақтау, оның ішінде қылмыстың өсуіне жол бермеу қаншалықты маңызды екенін көрсетті.

Қалыптасқан жағдайлар мен олардан туындайтын міндеттер қылмыстық құқықты одан әрі дамыту, бұрынғыдай, мемлекеттің қылмыстық саясатының екі векторлығын ескере отырып жүзеге асырылады деп айтуға негіз береді. Осылайша, ізгілендіру ең бастысы, алғаш рет онша ауыр емес және ауырлығы орташа қылмыстар жасаған адамдарға, сондай - ақ халықтың әлеуметтік осал топтары-жүкті және асырауында кәмелетке толмаған балалары бар жалғызбасты әйелдерге, қарт адамдарға қатысты болуға тиіс.

Сонымен қатар ауыр және аса ауыр қылмыстар жасауға кінәлі, қылмыстық қудалаудан жасырынып жүрген адамдарға қатысты, сондай-ақ қылмыстар кәнігілігі кезінде қатаң қылмыстық саясат алдағы уақытта да жүргізілетін болады.

Дәл осы тәсіл құқықтық саясат тұжырымдамасында көрініс тапты. Осы тұрғыда қажетті жағдайларда құқық бұзушылықтардың жекелеген түрлерінің криминализациясы жүргізілетіні, сондай-ақ заңды тұлғалардың қылмыстық жауаптылығы енгізілетіні және қолданылатыны туралы тұжырымдаманы белгілеу де маңызды болып табылады.

Сотқа дейінгі іс жүргізудегі сот бақылауының шегін кезең-кезеңімен кеңейту жоспарында сот жүйесін дамыту да перспективалы болып көрінеді, бұл тұжырымдамада да көрініс тапты.

Адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғаумен байланы-

сты мамандандырылған институттарды одан әрі жетілдіру жоспарында тұжырымдама адам құқықтары жөніндегі уәкіл қызметінің тиімділігін арттырудың маңыздылығын, азаматтардың білікті заң көмегін алуға конституциялық құқығын іске асыру тетіктерін, сондай-ақ адвокаттардың процестік құқықтарын іске асыру тетіктерін және адвокаттық көмектің қолжетімділігін жетілдіру қажеттігін мойындайды.

Құқықтық саясат тұжырымдамасы мемлекеттің ресми бағдарламалық құжаты бола отырып, енді толыққанды және мақсатты іске асыруды талап етеді. Осыған байланысты тұжырымдаманы іске асыру жөніндегі нақты шаралар мемлекеттік органдардың стратегиялық даму жоспарларында, оны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарларында, жеке-леген салалық бағдарламаларда көрініс табатын болады.

Алайда тұжырымдаманы іске асыру-мемлекеттік институттардың ғана емес, азаматтық қоғам институттарының және, ең алдымен, заң жұртшылығының міндеті.

Бірлескен күш - жігермен құқықтық саясат тұжырымдамасын кезең-кезеңімен іске асыру нәтижесінде біз нақты қадамымызбен Қазақстанда құрылған құқықтық мемлекеттің дамыған мемлекеттермен бірге алғы шепте бой көрсетуге жақындап келеміз.

Мемлекеттілік басқару жүйесін дамыту үшін тиімді және тиянақты үкіметтік аппарат құруға, жаңашыл басқарушылық аппараттарын енгізу, оңтайлы рәсімдерді жетілдіруге негізделген реформаларды қамтамасыз етумен байланысты жасалды. Азаматтардың қажеттілік талаптарына сай мемлекеттік органдарға және өкілетті лауазымды тұлғалармен қарым-қатынас, басқарушылық қатысымының нысандары аясын ұлғайту керек[6].

«Электронды үкімет» инфрақұрылымының құрамдас бөліктерін жаңдандыру арқылы Батыс Еуропа елдерінде табысты цифрлық жүйе элементтерін меңгеру өкіметтік органдар мен құқықтық қызмет көрсететін мекемелерге жүгіну процестерін қағазбастылықтан біртіндеп арылтуға электронды құжат айналымына өтуге бағыт болады.

Үкіметтік емес ұйымдарға жеке тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерінің қорғалу, яғни өтініштерді есепке алу мерзімдерінің сақталуы, олардың лауазымды тұлғаларының өз қызметтік міндеттерін жауапкершілікпен қарауды белгілеу мәселелері бойынша қатынастарды реттеу тиімді.

Мемлекеттің құқықтық саясатының дереу дамуына кедергі келтіретін қоғамдағы негізгі проблемалардың бірі-қоғамдағы құқықбұзушылықпен күресу болып табылады.

Әлемдік деңгейде елдегі болып жатырған осы тұстағы өзгерістер мен жаңашылдықтардың ағымдағы жай-күйін көрсете отырып, тұтастай алғанда оның қарышты дамуы жетілді деген негіз бар. Қолданыстағы қылмыстық заңдылық нормалары – құқық бұзушылықпен күресте, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының, ұлттық, үкіметтік емес ұйымдардың мүдделерін қылмыстық-құқықтық қорғаудың құралы.

«Әлемдік экономика бойынша іргелі өзгерістер, жаһандық процесстер, елдің ішкі даму серпіні құқықтық саясат тұжырымдамасында қол жеткізілген жетістіктермен тоқтап қалуға мүмкіндік бермейді.

Осылайша, қолданыстағы саясат тұжырымдамасы елдің құқықтық жүйесінің, құқықтық қатынастардың және мемлекеттің құқықтық саясатының дамуының ұзақ мерзімді перспективасын айқындаған, әлеуметтік-құқықтық болжамдар мен әлеуметтік-құқықтық болжау әдістеріне негізделген жүйелі құжат болып табылады. Қоғамның құқықтық саласында мұндай болжамды құжаттарды қабылдаудың өзектілігі елдің қолданыстағы құқығын жетілдірудің тәжірбиелік қажеттіліктері тұрғысынан айқын көрінеді.

Құқықтық болжау-бұл жақын тарихи перспективада елдің құқықтық жүйесінің дамуының негізгі бағыттары мен тенденциялары туралы ықтималды ғылыми ақпарат алудың жүйелі процесі. Ол қолданыстағы құқық салаларының, олардың негізгі нормалар институттарының, құқықтық реттеу тетігінің, қоғам мен түрлі әлеуметтік топтардың құқықтық санасының, қоғамның демократиялық құқықтық идеологиясының дамуы мен

нығаюының, халықты құқықтық ағарту мен құқықтық тәрбиелеу жүйесін жетілдірудің ғылыми болжамды бағасын қамтуға тиіс.

Сондықтан құқықтық саясат тұжырымдамасында құқық шығармашылығы қызметін құқық тармақтары мен құқықтық жүйелердің даму үрдістеріне мониторинг жүргізуге, заңдық құжаттарды қолдану тәжірибесін зерделеуге негізделетін болжамды-талдамалық қамтамасыз етуге ерекше назар аудару қажет екендігі атап өтілді. Құқық шығармашылығы қызметін болжамды-талдамалық қамтамасыз ету әрбір құқықтық актінің барлық кезеңдерін - оны әзірлеуді, қабылдауды, қолдануды, енгізуді, заңдық күші жойылды деп тануды немесе құқықтық актіні әзірлеуді көрнекі түрде көрсететін, реттеудің мазмұны мен әдістері бойынша осы заманғы жүйе құруға мүмкіндік береді.

Қоғамдық бақылаудың заңнамалық базасын жетілдіру проблемаларын қарау кезінде коммерциялық емес ұйымдар мен саяси партиялардың мақсаттарын регламенттейтін заңнамада бар қайшылықтар, «қоғамдық бақылау туралы» заң жобасында қоғамдық бақылаудың мақсаттары, субъектілері, олардың құқықтары, оны жүргізу негіздері туралы мәселелерді толық реттемеу мәселелері көтеріледі. Осы негізде нақты ұсыныстар енгізілді. Адам құқықтарының сақталуын бағалаудың ұлттық индикаторларын әзірлеу кезінде халықаралық құқық нормаларына, халықаралық ұйымдардың ұсынымдарына, құқық қорғау ұйымдарынан алынған ақпаратты және өзге де көздерді пайдалану қажеттілігі атап өтіледі. Жергілікті өзін-өзі басқарудың 2025 жылға дейінгі жаңа тұжырымдамасының қабылдануына байланысты мақалада аталған институттың Қазақстандағы даму мәселелері зерттеледі.

Құқықтық саясат тұжырымдамасының маңызды мәні оның мемлекеттік органдардың құқық шығармашылығы қызметінің жоспарларын әзірлеудің, құқықтық жүйе мен оның салаларының, кешенді құқықтық институттардың даму үрдістерін одан әрі зерделеудің, құқықтық және олармен байланысты саяси, экономикалық, әлеуметтік және өзге де процестердің объективті даму заңдылықтарын

неғұрлым егжей-тегжейлі талдаудың негізі.

Құқықты зерттеудің мұндай тәсілі құқықтың жүйе ретінде жұмыс істеуінің негізгі шарттарының бірін - оның элементтерінің ішкі үйлесімділігін қамтамасыз ету шараларын белгілеуге мүмкіндік береді - құқықтық реттеудің тиімділігін арттыру жөніндегі шараларды әзірлеу үшін елеулі маңызы бар.

Болашақтағы құқық жүйесін дамытудың жалпы заңдылықтары мен ерекшеліктерін анықтау, құқық жүйесі мен тұтастай және жекелеген салалар бойынша заңнама жүйесінің арақатынасы, жаңа күрделі құқықтық институттардың іргелі теориялық дамуын талап етеді.

Екінші жағынан, құқық жүйесі мен заңнама жүйесі арасындағы ажырамас ішкі байланысқа назар аудару қажет. Мысалы, заңның әртүрлі салаларының нормаларын бір нормативтік құқықтық актіде біріктіре отырып, заң шығарушы әр саланың құқықтық құралдарының ерекшелігін, олардың қатынасы мен өзара әрекеттесуін ескеруі керек. Демек, құқық жүйесінің проблемаларын дамыту заңнаманы жетілдірумен тығыз байланысты.

Атап айтқанда, құқық жүйесін құру қағида-аттары, құрылымдық бөліктері мен элементтерінің өзара байланысы, өзара іс-қимыл тәсілдері, құқықтық жүйе мен заңнама жүйесін дамытудың негізгі үрдістері мен бағыттары сияқты мәселелерді табысты шешу, құқық жүйесі мен заңнама жүйесінің ғылыми негізделген моделін, олардың оңтайлы арақатынасын құруды қамтамасыз етеді.

Осыған байланысты құқықтық саясат тұжырымдамасында құқық-шығармашылық салалар бөлінісінде заңнаманы топтастыру арқылы көнерген және қайталанатын нормадан босату, заңдық реттеудегі қателіктердің орнын толтыру, қайшылықты жою жөніндегі жұмысты жалғастыру қажет; заңдардағы сілтеме нормаларын барынша азайту, Конституцияға сәйкес заңнамалық актілер қабылдануы мүмкін проблемалар шеңбері заңдар қабылдау тәжірибесін ұлғайтуда маңызды шешім болар еді.

Нормативтік құқықтық актілерді бағалаудың халықаралық стандарттарын енгізу туралы құқықтық саясат Тұжырымдамасының

ережесі де қағидатты түрде маңызды болып табылады.

Актілердің ғылыми сараптамаларының барлық түрлерін олардың критерийлерін, айқындау нормативтік бекітудің маңызы зор. Жалпы құқық шығармашылығы құқықтық актілерді қабылдаудың экономикалық, әлеуметтік-саяси салдарларын толыққанды назарға алуды қамтамасыз етеді.

Сондықтан құқықтық саясат тұжырымдамасында заңнаманы жүйелеудің басқа да құралдарын, шоғырландыруды пайдалану керектігі көрсетіледі. Заңнамалық актілер, әдетте, жаңа нормалардың елеулі санын қамтымаса да, бұрын әртүрлі нормативтік құқықтық актілерде пашыраңқы болған нормаларды заңнаманың белгілі бір кіші саласы, институты, субинституты шеңберінде біріктіреді.

Осылайша, құқықтық реттеудің ішкі келісімділігі артады, бұрын қолданылған құқықтық актілерді қолдану барысында анықталған олқылықтар мен қайшылықтар жойылады. Мұның бәрі құқықтық реттеудің тиімділігін арттыруға ықпал етеді [5, 138-144].

Қазіргі кезде отандық құқықтану теориясында демократиялық саяси жүйенің объективті құбылысы, экономикалық және саяси плюрализмді өмір сүру нормасы ретінде қабылдауға мүмкіндік беретін қоғамның сөзсіз байланысы деген жалпыға ортақ пікір бар. Кез-келген қоғамда іс жүзінде бар лобби институтының даму деңгейі, оның өркениеті мен қарқындылығы саяси режимнің сипатына, саяси жүйенің құрылымына, саяси мәдениетке, тарихи дәстүрлерге және әр нақты елдің басқа ерекшеліктеріне байланысты.

Қазіргі қоғамда, өкінішке орай, лоббизм - бұл сыбайлас жемқорлық деген пікір кең таралған [6, 313-315]. Алайда, біздің ойымызша, лоббизм кең, жан-жақты құбылыс бола отырып, бастапқыда заңсыз нәрсе емес. Лоббистік қызмет, демократиялық елдердегі заң шығару процесінің тәжірибесі көрсеткендей, табиғи саяси және құқықтық құбылыс, өйткені табиғи түрде құрылымдалған қоғамның болуы және әртүрлі әлеуметтік топтардың мүдделерінің болуы. Заң аясында немесе құқықтық нормалардан тыс лоббистік қызмет кез-келген

мемлекетте жүзеге асырылады. Лоббизмді заңнамалық реттеу лобби институтын қазіргі мемлекеттің қоғамдық - саяси өміріндегі маңызды құбылыс етеді.

Құқықтық саясат тұжырымдамасында сондай-ақ «жеке кәсіпкерліктің мүдделерін білдіретін жұртшылық өкілдерін, үкіметтік емес ұйымдар мен бірлестіктерді норма шығармашылық қызметке кеңінен және тұрақты негізде тарту» қажеттігі атап көрсетіледі. Мұндай практика құқықтық жүйеде нормативтік алғышарттарды азаматтық қоғам институттарының қызметімен интеграциялауға мүмкіндік береді. Осы институттарды тартудың нәтижесінде заңдық жүйе әлеуметтік кезеңдерге, азаматтық қоғамның үміттерін орнату, бағдарлауда әсер ете алады.

Тұжырымдамада құқықтық актілердің сапасын мемлекеттік аппараттағы жетілу деңгейін арттыруға ерекше мән береді. Заңдардың қоғамда жүргізіліп жатқан өзгерістерге тепе-тең мазмұндық сапасы - құқықтық саясат тұжырымдамасында атап өтілген, - мемлекеттік билік институттарының тиімді жұмысы нәтижесінде, мемлекеттік аппараттың заң шығарушылық және атқарушылық тармақтарының сындарлы және серпінді қимылымен бағдарланатын белгілер санатына жатқызылады.

Осылайша, құқықтың қоғамдық қатынастарға әсері құқықтық реттеудің барлық құралдарын пайдалануды, мемлекеттік органдар қызметкерлерінің құқықтық мәдениеті деңгейін едәуір арттыруды талап етеді.

Құқықтық саясат тұжырымдамасында құқықтық білім беруді және құқықтық насихатты, яғни құқықтық мәдениетті жетілдіру мәселелеріне ерекше назар аударылған. Бұл құқықтық тәрбиенің жаңа ғылыми негізделген жүйесін қалыптастыру.

Құқықтық тәрбие теориясы мен тәжірибесінің негізі бола алатын ғылыми-практикалық ұсыныстарды әзірлеу үшін халықтың әртүрлі топтарының құқықтық нормалар мен құндылықтарды игеруін, жеке тұлғаның заңды мінез-құлқын анықтайтын құқықтық көзқарастарды, сенімдерді қалыптастырудың әлеуметтік-психологиялық тетіктерін толық қанды талдау қажет [7, 28-33].

Мемлекет үшін құқықтық нормалардың реттеуші әрекетінің нәтижесі азаматтардың заңды мінез-құлқы болып табылады. Осыған байланысты «Академик М.Т. Баймахановтың пікірінше, «құқықтық талаптарды барынша орындайтын заңды мінез - құлық түрлерін бағалау керек». Заң қолданылатын бағытта әрекет ете отырып, адам бастапқы және жақын кезеңдерде тоқтамайды, бірақ барлық кезеңдерден өтуге тырысады. Ол құқықтық мақсаттарға қол жеткізуге жоғары қызығушылық танытады және оны қажетті бастамамен нығайтады. Бұл ұмтылысты қолдау, ынталандыру және заңмен көтермелеу керек, өйткені мұнда ол адамдардың заңды мінез-құлқының жоғары формаларымен айналысады [8, 4-7].

Құқықтық тәрбие жұмысындағы әлеуметтік-психологиялық факторларды есепке алу құқықтық реттеудің тиімділігін арттыруға, құқықтық заңдылықты нығайтуға, әлеуметтік топтар мен әрбір азаматтың құқыққа құрметпен қарауы үшін тиісті психологиялық ахуал қалыптастыруға, құқық бұзушылықтар мен өзге де аномалдық құбылыстардың себептерін анықтауға ықпал етуі мүмкін.

Осыған байланысты заңгерлік сауаттылықты арттыру жұмысы жоспарлы негізде жүргізілуге тиіс, әлеуметтік желілерді қоса алғанда, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы халық арасында құқықтық агитацияның көлемін кеңейту және бір жүйеге келтіруді талап етеді.

Заңнама мен құқық қолданудың өзекті проблемалары, әсіресе, адамдардың тұрмыстық деңгейінде неғұрлым талап етілетін құқық салаларында ғылыми зерттеулерді жаңдандыру, өз кезегінде, тәрбиенің тиімділігін арттыру мәселелері бойынша жоспарлы жұмыс жүргізілетін мемлекеттік органдар мен жоғары заң мекемелерінің күш-жігерін шоғырландырусыз мүмкін емес.

Бұл ретте мемлекеттік және саяси институттарды кезең-кезеңімен жаңғырту кезінде ашықтандыру процестеріне сай келетін қоғамның құқықтық мәдениетінің бір мезгілде өзгеруі маңызды. Сонымен бірге, қоғамның құқықтық жүйесінің ұдайы жақсаруына, оның мазмұны мен мәнінің түбегейлі өзгеруіне қарамастан, Қазақстанда демократиялық қайта

құрулар басталғаннан халықтың құқықтық мәдениеті іс жүзінде өзгермегенін атап өту қажет. Ескі құқықтық ойлау шеңберінде қала отырып, ХХІ ғасырдың жаһандық сын-қатерлеріне сәйкес келетін қазіргі заманғы құқықтық жүйені қалыптастыру міндеттерін шешу тиімсіз.

Құқықтық мемлекеттіліктің қалыптасуы жағдайында олардың әлеуметтік қажеттілігіне, маңыздылығына, әділеттілігіне деген терең ішкі сенімге байланысты орындалуы маңызды. Құқықтың болуы қоғамның рухани мәдениетінің белгісі ретінде, жалпы мәдениетте ерекше орын алатын факторға назар аудару. Құқықтық саясат Тұжырымдамасының талаптары контексінде дүниежүзілік қайта құруды талап ететін құқықтық білім беру жүйесінің негізінде нақ осындай тәсіл жатуға тиіс.

Осындай тұжырымдаманы іске асыру және тиісінше халықтық құқықтың тұрақтылығы, тұтастығы мемлекеттік билік тармақтарының бірлесіп қабылдаған шешімдердің сапасына және билік өкілдерінің жауаптылығына әсерін тигізеді [9, 138-144].

Еліміздің заңнамасын кешенді дамыту және оны құқықтық саясаттың белгіленген тұжырымдамасына сәйкес тиімді қолдану еліміздің құқықтық саясатының бағыттары заңдылық режимін бекітуге, жаңа бағдарламалардың елігілігі үшін қабылданып, дамуына үлес қосатындай нәтижеде болуы тиіс.

Соңғы жылдары заңгер ғалымдар үлкен жұмыс жүргізді, оның маңызды нәтижесі заң шығару және құқық қолдану қызметінің ғылыми негізін қалыптастыру, құқықтық мемлекеттілікті қалыптастыру болды. Сонымен бірге, құқықтық саясат тұжырымдамасында отандық заң ғылымының алдына қойылған міндеттер құқық теориясы мен басқа да салалық құқықтық ғылымдардың дамуына жоғары талаптар қояды [10, 56].

Нәтижелер

Сонымен, ғылыми пікірлерді саралай келе зерттеудің нәтижесі ретінде құқықтық саясат тұжырымдамасы іске асыру контексіндегі «Жаңа Қазақстанның» құқықтық тұжырымда-

маның іс шараларын іске асыруда мыналарға қол жеткізуге мүмкіндік береді:

Азаматтардың құқықтық ақпаратқа қол жетімділігін кеңейту;

азаматтардың қоғам институттарының, мемлекеттің құқықтық білімдерін насихаттау;

халықтың әлеуметтік қорғалмаған топтарына құқықтық көмек көрсету бойынша рөлін арттыру;

азаматтардың құқық шығармашылығы үрдісіне белсенді қатысуына қол жеткізу.

Қорытынды

Жаңа Қазақстанда демократиялық мемлекеттіліктің қалыптасуы жағдайындағы заң ғылымының негізгі бағыты құқықтың мазмұны мен мәнін, оның генетикалық табиғатын, құқықтың әлеуметтік тағайындалуының барлық аспектілеріндегі қасиеттері мен белгілерін, оның әлеуметтік шарттылығын, құқықтың қолданылуының әлеуметтік тетігінің тиімділігін, құқықтың әлеуметтік құндылығын және оны құрайтын элементтерді талдау болып табылады.

Атап айтқанда, олардың динамикалық қасиеттері көрінетін құқық принциптерінің функционалды аспектілерін талдауға назар аудару керек. Құқық принциптері құқықтық құбылыстар мен процестерді олардың сапалы өсуін қамтамасыз етуге, құқықтық жүйенің элементтері арасындағы қатынастарды нығайтуға, оның тиімді жұмыс істеуіне бағытталған.

Осыған байланысты заңның даму заңдылықтарын, күрделі әлеуметтік құбылыс ретінде заңның құрылымы мен функцияларын, қоғамның рухани мәдениетінің ажырамас элементі ретінде заңның мазмұнын зерттеу ерекше мәнге ие.

Шынында да, құқықтық дамудың алдыңғы кезеңдерінің жетістіктерін, оларды байытуды, әлеуметтік өмірдің қазіргі заманғы шындықтарын ескере отырып, тек органикалық түрде жүзеге асыруда ғана құқық теориясы заңда бекітілген әлеуметтік ерік-жігердің шарттылығын, мазмұны мен бағытын ашып, ондағы таптық және жалпы әлеуметтік принциптердің үйлесімін көрсете алады, оның теңдік принциптерін бекітуге бағытталған-

дығын әділеттілік пен адамгершілік ережелерін жүзеге асыруға кепілдік береді.

Мұндай интеграция заңның біртұтас тұжырымдамасы мен анықтамасын іздеуден емес, құқықтық ойдың әртүрлі бағыттарының органикалық үйлесімінен және олардың әрқайсысының рөлі мен орнын анықтаудан тұруы керек [11, 78-80].

Сондай-ақ құқықтық нормалар мен құқықтық институттарды, құқықтық қатынастар мен олардың мазмұнын, құқық субъектілерінің құқықтық мәртебесін ғылыми зерттеулерді тереңдету талап етіледі.

Құқықтың іске асырылуы мен іс-әрекеті мәселелеріне назар аудару және түбегейлі зерделеу маңыздылығы ғылым саласын қалыптастыру қажеттілігіне байланысты мемлекеттің, құқық пен экономиканың арақатынасының заңдылықтарын анықтау, экономикалық қатынастардың неғұрлым тиімді құқықтық нысандарын іздеу саласындағы ғылыми зерттеулерді жандандыру мақсатында қажет болып көрінеді.

Қазіргі уақытта елде құқықтық саясат тұжырымдамасында айқындалған, заң ғылымының өзін де, оның норма шығару және құқық қолдану практикасына әсерін де жетілдіру үшін маңызды мәні бар заңдық жүйені дамытудың жылжымалы ғылыми проблемаларын қоюға шешуге байланысты барлық мүмкіндіктер жасалып отыр.

Құқықтық саясат тұжырымдамасын толық іске асыру отандық құқықтық жүйенің қазіргі заманғы теориясын әзірлеуді талап етеді. Осыған байланысты құқық теориясы мен тұжырымдаманы іске асыру практикасының өзара іс-қимылы мен өзара алмасуы бір-бірін үздіксіз және өзара байытатын процесс болуы керек. Құқық теориясы заң практикасының қажеттіліктерінен басталуы, құқық теориясының дамуын тамақтандыратын құқықтық жүйенің нақты тәжірибесіне сүйенуі керек [12, 313-315].

Заң ғылымының даму жолы-құқықтық саясат тұжырымдамасының ережелеріне негізделген оның шығармашылық әлеуетін толық пайдалану нәтижесінде жаңа Қазақстандағы құқықтық мемлекет құрылысының жаңа кезеңінің мән мәтінінде іске асыруды көздейді.

Жаңа Қазақстандағы заңдылықтарды кешенді дамыту және оны республиканың құқықтық саясатының негізгі бастамашыларына сәйкес тиімді қолдану заңдылық режимін нығайтуға, адамның және азаматтың конституциялық құқықтары мен бостандықтарының сақталуына, елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қолайлы жағдай жасауға, қазақстандық мемлекеттілікті нығайтуға септігін тиізетін болады.

Қарастырылып отырған құжатты қабылдаудың маңыздылығы келесі негізгі факторларға байланысты. Ең алдымен, 2019 жылғы наурызда болған Қазақстан басшылығының ауысуы жақын және алыс шетелдердің ресми және іскер топтары арасында үлкен резонанс тудырды.

Республиканың жетекші шетелдік серіктестері жаңа мемлекет басшысының өз алдындағы адамның сыртқы саяси бағытының негіздерін сақтауына және Қазақстанның тиісті шарттар мен келісімдерде көрсетілген міндеттемелерін орындауына қатысты алаңдаушылық туындаған еді.

Осындай алаңдаушылықтың болуын жақсы түсінген мемлекет басшысы өзінің ҚР Президенті ретіндегі саяси мансабын дамытудың басынан бастап Қазақстанның ресми саяси бағытын жүзеге асырудағы сабақтастықты нақты белгілеп берді.

Осыған байланысты оның сайлауалды бағдарламасының негізгі ережелерін іске асыру жөніндегі шаралар арасында көпвекторлы, теңдестірілген сыртқы саясатты қамтамасыз ету жөніндегі бағытты жалғастыруға бағытталған Қазақстан Республикасы сыртқы саясатының жаңа тұжырымдамасын қабылдау атап өтілді. Бұл шараны кейіннен іске асыру Қазақстанның жетекші сыртқы саяси әріптестермен өзара қарым-қатынасының оң серпінін сақтауға және одан әрі дамытуға ықпал етеді.

Осылайша, ел басшылықтың өзгеруіне қарамастан, әлемдік державалардың қайшылықтары мен қақтығыстарына қатысты өзінің алыстығы мен барынша бейтараптығын сақтауға мүдделі. Сондықтан оның басқа елдермен және халықаралық ұйымдармен өз мүдделеріне сәйкес және тең құқылы және

сындарлы негізде қатынастар құруына мүмкіндік беретін көп векторлы және прагматизм оның сыртқы саясатының түйінді қағидаттары болып қала береді.

Тұжырымдама тұрақты, әділ және демократиялық әлемдік тәртіпті құруға жәрдемдесуді, мемлекеттің сыртқы ашықтығын ілгерілетуді және халықаралық қатынастардың барлық деңгейлеріндегі қауіпсіздік пен дамуының ажырамас байланысын қоса алғанда, елдің сыртқы саясатының жаңа қағидаттарымен толықтырылды.

Әлемнің барлық мемлекеттерінің теңдігі әлемдік саяси, экономикалық және гуманитарлық кеңістікке тең құқықты интеграция ретінде ұсынылды. Халықаралық проблемалар мен жанжалдарды ұжымдық шешу «көпжақты консультациялар мен келісімдер негізінде жаһандық және өңірлік проблемалардың кең ауқымын шешуге халықаралық қоғамдастықтың ұжымдық пайымы мен тиімді тәсілдерін қалыптастыруға бағытталған» мультилатерализм ретінде қарастырылады.

Сондай-ақ, жаңа құжатта адам факторының айтарлықтай көрінісі мемлекетке ғана емес, қоғамға және азаматтарға да бағдарланғанын көрсетеді. Бұл тәсілдің іс жүзінде жүзеге асырылу нәтижесін Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына алғашқы Жолдауында айтылған «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасымен ұсынылды.

Бұл жағдайда біз билік пен қоғамның тұрақты диалогын қамтамасыз етудің сапалы жаңа тетігін құру, сондай-ақ азаматтардың барлық сұраныстарына жедел және тиімді жауап беру туралы айта аламыз[14].

Сыртқы саяси қызмет мән-мәтінінде бұл Қазақстан азаматтары мен ұлттық бизнестің практикалық мүдделерінің саяси бағытын көтеруден көрінді.

Осыған байланысты, этникалық қазақтар қатарындағы қазақстандықтардың және шетелде тұратын отандастардың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қорғауды жүзеге асыру тек мақсаттар мен міндеттерде ғана емес, сондай-ақ елдің сыртқы саясатының негізгі қағидаттарында да көрініс тапты [15].

Әдебиеттер тізімі:

1. Алексеев С.С. Восхождение к праву. Поиски и решения. - М.: Издательство НОРМА, 2001. - 752 с.
2. Бертельс Ж.-Л. Общая теория права / Под общ. ред. В.И. Даниленко / Пер. с фр. - М.: Издательский дом NOTABENE, 2000. - 576 с.
3. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамыз (өзгертулер мен толықтырулар 08.06.2022 ж.), //«Әділет» ҚР нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. (қаралған күні: 02.09.2022 ж.).
4. Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы. 2009 жылғы 24 тамыздағы №858 Жарлығы. //«Әділет» ҚР нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі Жарияланды 28.04.2009ж. (қаралған күні: 02.09.2022 ж.).
5. Аналитический доклад «Казахстан в новых политических реалиях: тренды и перспективы» (7.09.2019г.) //Веб-сайт Казахстанского Центра аналитических исследований «Евразийский мониторинг» (<http://ea-monitor.kz/novosti-evraziyskogo-soyuza/analiticheskiy-doklad-kazahstan-v-novyh-politicheskikh-realiyah-trendy-i-perspektivy>). (қаралған күні: 02.09.2022 ж.).
6. «Қазақстан Республикасының сыртқы саясатының тұжырымдамасы туралы «Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 10 желтоқсандағы № 913 Қаулысы. //«Әділет» ҚР нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. Жарияланды: 10.12.2019ж. (қаралған күні: 02.09.2022 ж.).
7. Каудыров Т.Е. Концепция правовой политики Республики Казахстан о дальнейшем развитии гражданского законодательства //Вестник Института законодательства РК. - 2010. - № 2(18). - С. 28-33.
8. Назаркулова Л.Т. Правотворчество и правотворческая политика Республики Казахстан: постановка проблемы //Правовая политика и правовая жизнь. - 2016. - № 4-7.
9. Баймаханов М.Т. Право, сознание, поведение //Избранные труды по теории государства и права. - Алматы: АЮ-ВШП «Әділет», 2003. - С.138-144.
10. Малько А. В., Затонский В. А. Правовая политика. Основы теории и практики: учебно-методический комплекс. - М., Проспект, 2015. - 352 с.
11. Ю. М. Горячковская. Правовая политика: учебное пособие /Ю. М.Горячковская. — Белгород: Изд-во Белгородского ун-та кооперации, экономики и права, 2016. - 156 с.
12. Киселев К. Лоббизм: некоторые исследовательские парадигмы //Науч. ежегодник Ин-та философии и права Урал. отд-ния Рос. акад. наук. 2006. Вып. 6. с. 313-315.
13. Баймаханов М.Т. О некоторых подходах к решению проблем правопонимания //Баймаханов М.Т. Избранные труды по теории государства и права. - Алматы: АЮ-ВШП «Әділет», 2003. - С.153-162.
14. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына 02 қыркүйек 2019 жылғы «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Жолдауы. (қаралған күні: 02.09.2022 ж.).
15. Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығы. //«Әділет» ҚР нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. (қаралған күні: 02.09.2022 ж.).

3.3. Нұрыш¹, Е.И. Исибаева²

¹Ақтөбинский юридический институт МВД Республики Казахстан им. М.Букенбаева, Ақтөбе, Казахстан

²Ақтөбинский региональный университет имени К.Жубанова, Ақтөбе, Казахстан

**Перспективы развития правовой системы «Нового Казахстана»
в контексте реализации концепции правовой политики**

Аннотация. В статье рассматриваются перспективы развития правовой системы «Нового Казахстана» на основе исторического правового аспекта. В условиях модернизации всех аспектов правовой системы в правовом государстве растущая организационно-творческая роль рассматривается как один из

оптимальных инструментов управления социальными процессами. В то же время это требует новых решений, связанных с изучением содержания и сущности современного права, функций права, его социальной ценности, механизма правового регулирования и его эффективности, законов и тенденций развития внутреннего права, применения и реализации права, позволяющих глубже раскрыть взаимосвязь правовой формы с содержанием регулируемых общественных отношений.

Это является основой для разработки соответствующих программ в области правовой политики государства, долгосрочных и годовых планов законодательной работы и нормативных правовых актов страны. Актуальным является его направленность на обеспечение эффективной работы институтов государственной власти как важнейших инструментов достижения государственно-правовых задач. Поэтому без проверенной политики, стратегии и тактики в правовой сфере страны не может быть целенаправленной, планируемой деятельности ни в одной сфере общественной жизни. Мы считаем, что концепция, определяющая основные приоритеты правовой политики страны на ближайшие годы, должна быть направлена не только на активное совершенствование отраслей права и формирование нового поколения казахстанского законодательства, но и на эффективную работу судебных и правоохранительных органов в реальной защите прав и свобод граждан.

Ключевые слова: государство, общество, правовая политическая концепция, государственное должностное лицо, правотворчество, правовое развитие, законность, социально-экономическое развитие.

Z.Z. Nurysh¹, E.I. Isibayeva²

¹*Aktobe Law Institute named after M. Bukenbayev of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan, Aktobe, Kazakhstan*

²*Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, Aktobe, Kazakhstan*

Prospects for the development of the legal system of «New Kazakhstan» in the context of the implementation of the concept of legal policy

Abstract. The article discusses the prospects for the development of the legal system of «New Kazakhstan» based on the historical legal aspect. In the context of the modernization of all aspects of the legal system, the organizational and creative role in the rule of law is considered as one of the optimal tools for managing social processes. At the same time, it requires new solutions related to the study of the content and essence of modern law, its functions, social value, the mechanism of Legal Regulation and its effectiveness, the laws, and trends in the development of domestic law, the application and implementation of the law, allowing to more deeply reveal the relationship of the legal form with the content of regulated public relations.

It is the basis for the development of relevant programs in the field of legal policy of the state, long-term and annual plans for legislative work, and regulatory legal acts of the country. The article focuses on ensuring the effective functioning of institutions of state power, which are the most important means of achieving state-legal tasks. Therefore, without a proven policy, strategy, and tactics in the legal field of the country, there can be no purposeful, planned activity in any area of public life. We believe that the concept, which determines the main priorities of the country's legal policy for the coming years, should be aimed not only at the active improvement of branches of law and the formation of a new generation of Kazakhstan's legislation but also at the effective work of judicial and law enforcement agencies on the real protection of citizens' rights and freedoms.

Keywords: state, society, legal political concept, public official, lawmaking, legal development, legality, socio-economic development.

References

1. Alekseev S.S. Voskhozhdenie k pravu. Poiski i resheniya. - M.: Izdatel'stvo NORMA, 2001. - 752 s. [in Russian]
2. Berzhel' ZH.L. Obshchaya teoriya prava / Pod obshch. red. V.I. Danilenko / Per. s fr. - M.: Izdatel'ski dom NOTABENE, 2000. - 576 s. [in Russian]
3. Qazaqstan Respublikasynyn Konstituciyasy 30.08. 1995 zh. (Accessed: 02.09.2022).

4. Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin Qazaqstan Respublikasynyn 2010 zhyldan 2020 zhyfra dingi kezeңge arналған қуқықтық саясат тызһырымдамасы. 2009 zhylygy 24 тамыздағы №858 Zharlygy. (Accessed: 02.09.2022).
5. Analiticheski doklad «Kazahstan v novyh politicheskikh realiyah: trendy i perspektivy» (7.09.2019g.) //Veb-sajt Kazhastanskogo Centra analiticheskikh issledovaniy «Evrazijskij monitoring» (<http://ea-monitor.kz/novosti-evraziyskogo-soyuza/analiticheskij-doklad-kazahstan-v-novyh-politicheskikh-realiyah-trendy-i-perspektivy>). [in Russian]. (Accessed: 02.09.2022).
6. «Qazaqstan Respublikasynyn syrtqy sayasatynyn tyzһyрымдамасы туралы «Qazaqstan Respublikasynyn Prezidenti Zharlygynyn zhobasy туралы» Qazaqstan Respublikasy Ykimetinin 2019 zhylygy 10 zheltoqsandagy № 913 Qaulysy //«Adilet» aqparattyq-qyқықтық zһyiesi («Adilet») <http://www.alternativakz.com/index.php?nid=399>). (Accessed: 02.09.2022).
7. Kaudyrov T.E. Konceptsiya pravovoj politiki Respubliki Kazahstan o dal'nejshe razvitiy grazhdanskogo zakonodatel'stva //Vestnik Instituta zakonodatel'stva RK. - 2010. - № 2(18). - S. 28-33. [in Russian]
8. Nazarkulova L.T. Pravotvorchestvo i pravotvorcheskaya politika Respubliki Kazahstan: postanovka problemy //Pravovaya politika i pravovaya zhizn'. - 2016. - № 4-7. [in Russian]
9. Bajmahanov M.T. Pravo, soznanie, povedenie //Izbrannye trudy po teorii gosudarstva i prava. - Almaty: AYU-VSHP «Adilet», 2003. - S.138-144. [in Russian]
10. Mal'ko A. V., Zatonskij V. A. Pravovaya politika. Osnovy teorii i praktiki: uchebno-metodicheskij kompleks. - M., Prospekt, 2015. - 352 s. [in Russian]
11. YU.M.Goryachkovskaya. Pravovaya politika: uchebnoe posobie /YU.M.Goryachkovskaya. — Belgorod: Izd-vo Belgorodskogo un-ta kooperacii, ekonomiki i prava, 2016. - 156 s. [in Russian]
12. Kiselev K. Lobbizm: nekotorye issledovatel'skie paradigmy //Nauch. ezhegodnik In-ta filosofii i prava Ural. otd-niya Ros. akad. nauk. 2006. Vyp. 6. s. 313-315. [in Russian]
13. Baimahanov M.T. O nekotorykh podhodah k resheniyu problem pravoponimaniya //Baimahanov M.T. Izbrannye trudy po teorii gosudarstva i prava. - Almaty: AYU-VSHP «Adilet», 2003. - S.153-162. [in Russian]
14. Memleket basshysy Qasym-Zhomart Toqayevtyн Qazaqstan halqyna 02.09.2019 zh. «Syndarly qogamdyq dialog – Qazaqstannyn tyraqtylygy men orkendeuinin negizi» atty Zholdauy. (Accessed: 02.09.2022).
15. Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin Qazaqstan Respublikasynyn qyқықтық саясатynyn 2030 zhyлга deingi tyzһyрымдамасын bekitu туралы 15.10. 2021 zh. № 674 Zharlyhy. (Accessed: 02.09.2022).

Авторлар туралы мәліметтер:

Нұрыш З.З. – Жалпы заң пәндері кафедрасының доценті, құқық магистрі., полиция подполковнигі, Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты, Ақтөбе қ., Қазақстан.

Исбаева Е.И. – Құқықтану кафедрасының доценті, тарих ғылымдарының кандидаты, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан.

Nurysh Z.Z. – Associate Professor of the Department of General Legal Disciplines, Master of Law, Police Lieutenant Colonel, Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev, Aktobe, Kazakhstan.

Isibayeva E.I. – Associate Professor of the Department of Jurisprudence, Candidate of Historical Sciences Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, Aktobe, Kazakhstan.